

Refik Ličina “Tegobni život mačka Tufa”

1.

Prvo smo mačku dobavili. Bilo je to ustvari mače i kada smo ga donijeli kući otkrili smo da je muško i dali smo mu ime Tufo. Ne sjećam se više zašto smo mu ovo ime odabrali.

Nije ga teško opisati. Bio je žuto-bijel i sitan poput igračke. Tek što je bio progledao. Pri hodu je podizao uvis šapice kao da gazi po vreloj podlozi. I uvijek je slinavio.

– Tako mi boga, lipsaće vam – tvrdila je mama. – Vidi kolišno je. Mora da ste ga uzeli ispod mačke.

E pa, nismo ga uzeli ispod mačke. Išli smo starim putem ka zadruzi. Put je uvijao strminom povrh niskih, sramežljivih krovova seoskih kuća i mi smo pozdravljeni seljane koji su radili u svojim baščama. Bila je sredina aprila, kitilo se drvo liskom i beharom i u baščama su uveliko gradili lijehe i rasađivali rano povrće i cvijeće.

U jednoj ogradi takve bašće opazili smo mače. Isprva ga nismo vidjeli ali smo čuli njegovo otegnuto, bolno mjaukanje. Hamza ga je prvi ugledao. Ležalo je u šuškoru ispod grmlja gloga i šipurka i jedva smo ga dohvatali.

– A, nemate mačku? – upita nas jedna stara žena koja je u bašči komišala glavice bijelog luka i spremala češnjake za sadnju.

– Nemamo, nano.

– Uzmite to mače, nećete se pokajati. Od moje je mačke. Ona vam je takav lovac kakvog nema na bijelome dunjaluku. Mi vam, djeco, već treću godinu nismo miša opazili! Troje mačadi po selu smo razdijelili, a troje smo bacili. Eto, to imalo vijeka i preteklo. Zar mu bilo zapisano da ga vi nađete.

I tako je gospodin Tufo ojačao naše redove.

2.

Rastao je slabo i naporno.

Prvih dana hranili smo ga hljebnim koricama, natopljenih mlijekom. Meso nije volio. Premda mi je neprijatno, moram kazati da se pri vršenju nužde baš i nije pokazao odgovornim. Kakio se i piškio gdje stigne. Najčešće pod Azinim krevetom, pod sofom, a nije zaobilazio ni vuneni čilim ispod radnog stola u mojoj sobici.

Pokušavali smo redu da ga naučimo. Mama ga je nekoliko puta istukla brezovom metlom tako da je od nje uhvatio plahog straha i nije je volio. Nekoliko puta mu je i njuškicu u govance gurnula. Uzaludno. Smradne kupe mogle su se i dalje nagaziti svuda.

– Kuku, opet! – viknula bi mama, a Tufo bi kao strijela napolje zaždio. – Ubiću to mače! Sada će ga u kazan baciti! Ovo si samo ti mogao dobaviti...

I onda bih, bogme, ja propisno nadrljao.

Kada je imao četiri mjeseca, izgledao je kao da ima mjesec dana. Usukan, mršav i malko naveden, nije ličio ni na šta.

– Samo što nije crkao – tvrdila je mama. – Ostaje mu prije toga još da se olinja.

Nekako ga nismo ni žalili. Svikli smo na tu njegovu čudnu boljku, na njegovo krhko tijelo i jedva čujno i rijetko mjaukanje. Skoro da ga nismo opažali. Uobičavao se zavući u krevet kod Aze i vazdan bi onde zajedno drijemali. Aza mu je bila vrlo slična. I ona bi, katkad, tiho zaplakala i onda se tim svojim plačem uspavala.

Išlo je to tako do septembra.

3.

Skončavali su ljetnji seoski radovi. Detelina je bila pokošena, pšenica i ječam ovršeni i žito uneseno u hambare. Ostalo je još da kukuruz uzrene i napuni dukatima svoje bradate džepove. I da se njive pougare i prireme

za jesenju sjetu. Dozrijevale su kruške jerebasme i žutače. Dozrijevale su jabuke đule. Stara zejtinka ispod kuće klatila je plodove krupnije i teže od đuladi. Noću se moglo čuti kako plodovi padaju kroz lišće i tupo prskaju o daščanu nadstrešicu pod kojom su čurke spavale. Moglo se zatim čuti kako se čurke dugo ljute i krilima lupetaju dok se namještaju da ponovo zaspu.

Bili su to čisti, mirni i veseli dani. Tek u deset sati uveče po prvi put bi se u kuću ulazilo. Mama se vrzmala po terasi i avlji, a mi u vrtovima oko rijeke Aje. Zalivali smo povrće, kupali se, pecali. Za to vrijeme, gospodin Tufo i princeza Aza blaženo su dremuckali.

Onda su se pojavili miševi. Stizali su noću, u čoporima. Nisu nam dali oka zaklopiti. Njihove kolone rastrčavale bi se niz tavane soba i svu noć bi gore bubotalo kao kad se ruče orasi u džakove. Mogli su se svuda naći. I to nisu bili oni mali, sobni sivkasti miševi. O, ne! Ovi su bili mrki, spretni i snažni poljski miševi. Proždirali su sve što bi im se našlo na putu. Nabavili smo nekoliko vrećica otrova i oni su im, vrlo brzo, predstavljali pravu poslasticu. Kad smo jednog jutra pod Hamzinim jastukom zatekli jednu krupnu mrcinu, bili smo spremni za predaju.đ

– Poješće nam noću uši! – strepila je mama. – Djecu će nam nagrditi! Još koliko danas da si pozvao Agatona da nam tjera stvari u čaršiju.

Nešto se moralo uraditi. Ta neće nas valjda najuriti iz kuće ti poljski miševi?

4.

Sjedeli smo u hladu trešanja u avlji. Krunili smo grah. Tukli smo po suhim vrezama graha ljeskovim motkama a mama je kupila u kofu bijelo i pjegavo zrnje. Kao jezik kravlji grube i dugačke, žutozelene liske graha lijepile su nam se za tijela i hmilile uz rukave.

– Gledaj, mama! – čudio se Hamza, – ovo lišće hmili, kao da je živo!

Naboravši lice kao da će povratiti, mama je, međutim, u nešto drugo gledala. Pogledali smo i mi u tom pravcu. Pred kućnim vratima stajala je Aza. Prem je davno prohodala, još uvijek se pri hodu nesigurno klatarila i podizala uvis ruke. I nešto je imala u njima. O, bila su to dva miša. Visili su naopačke, jer ih je Aza držala za duge repove.

- Baci to srećo, baci to, baci to! – vikala je mama.
- Neću – uzvratila je mirno Aza.
- Dođi kod mene. Daj ih meni – pokušao sam da je prevarim na lijepo. – De, daj meni...
- Ne dam! To je meni Tufo dao.

Ali mi smo prišli, oteli joj miševe i bacili ih kokoškama. Aza je ljutito zaplakala, legla na zemlju, udarala bijesno nožicama. Nije bilo sile da je umirimo. E pa, ona je rođena u znaku jarca i njena je tvdogradost čvršća od čelika. Kad je vidjela da od njenih miševa nema ništa, podigla se i potrčala prema kući.

- Tufo, Tufo! – u trku je dozivala.

Malo kasnije i mi smo krenuli unutra.

Aza je sjedela na sred sobe, sa rukama u krilu. Ispod njih je virila mišja njuškica poprskana kapljicama krvi. Aza na to nije obraćala pažnju već je gledala udno sobe, ka ostavi i šporetu. Ondje je Tufo sjedeo na zadnjim šapama i takođe netremice blehnuo u nešto. I onda smo vidjeli – ili nam se samo učinilo da vidimo – kako je kroz zrak sijevnula njegova šapica. I vidjeli smo, sad već isuviše stvarno, kako se među njegovim zubima miš koprca.

Tufo ga je spustio među šape, okretao ga kao loptu, bacao uvis i dopuštao mu, u maskari, da pokuša s bjekstvom i u trenu kad bi miš tako nešto pokušao, vješto bi mu repić pričepio i ovlaš ga šapom po njuškici ošinuo. Kada mu je igra dosadila – ah, šta ćemo, tako je priroda stvari uredila – Tufo je ubijao miša i onda ga prinosio Azi i spuštao u njeno krilo. To im je bilo zajedničko skladište.

I narednih desetinu dana sa miševima u našoj kući nešto se strašno dešavalо. Više se nisu mogli vidjeti ni čuti. Gospodin Tufo je po vazdan lunjao po izbama i tavanu, zagledao svaki tamni kutak, prevrtao svaku sumnjivu stvar, svaku posudu, bure, džak, staru krpu. Tek sada smo primjetili kako je ojačao i stekao gracioznu, lovačku linju. Ali je i dalje krmeljao i vlažio suzom oči, kao da boluje kihavicu. Kad nije lovio, rijemao je negdje oko Aze i bio potpuno nezainteresovan za bilo šta drugo. Samo je rijemao i rijemao.

5.

Negdje s prvim snijegom i prvu je pticu u kuću unio. Bila je to jedna podebela svraka. Poslije su zaređale čavke, žunje, vrapci i štiglici. Jednom smo mu oteli poluživu kućaricu sovu. Liječili smo je nekoliko dana ali nam je ipak uginula.

Ali ono što će Tufa učiniti carem svih mačaka u čitavoј Župi, biće njegov dvoboј s pacovima. Pojavili su se na početku zime, kada ih je jaka studen nagnala u štalu. Već smo imali kravu Nonu i nekoliko koza. U štali je bilo toplo, imalo je hrane i pacovčine su uživale. Krstarili su po jaslama, bičevali repovima po vreloj balezi i proždirali kukuruzno zrnje koje su tamo nalazili. Dok bi dobra Nona ležala, oni su joj se peli na hrbat i onde po vazdan odmarali.

Mačke se užasno boje pacovčina. Oni su veoma inteligentne i lukave životinje. Možda poslije čovjeka i najintelligentnije. Kada mačku ugledaju, napadnu je u gomili. Obično to čini pet-šest mladih i silovnih mužjaka. Napadaju iznenadno i nemilosrdno. Mačka, koja je naučila da napada, uplaši se napada i utekne. Kad bih ušao u štalu, pacovi bi se povukli na tavanske grede i odozgo me zlokobno merkali. Izgledali su tako kao da smišljaju način na koji će me napasti i samo vrebaju pravi čas. Uopšte me se nisu bojali. Sasvim sam dobro razumio mačke.

Međutim Tufo je bio nešto drugo. Prva njegova borba s pacovima odigrala se u jednom praznom buretu u kojem smo držali ječmenu prekrupu. Nekoliko pacova ušlo je u bure i sa njegovog dna strugalo slatko brašno. Odjednom se otud čulo grozno cijukanje i lupanje. Kao da je grmjelo. Dosjetio sam se šta bi moglo biti i odmah sam u izbu utrčao.

Bilo je mračno i pacovi su, poput sjenki, niz kamene zidove promicali. Prevrnuo sam bure naopako i upalio sijalicu. Pred buretom je sjedeo Tufo, vitlao je snažno repom tamo-amo, držeći među zubima ogromnu, živu pacovčinu.

– Bravo Tule – vikao je Hamza s praga. – Azo dođi! Dođi Azo.

I Aza se pojavila.

– Daj ovamo – naredila je, ispruživši ruke ka hrabrom macanu.

I od toga dana, pacovčina više nije bilo.

Dodajem, ne bez poštovanja i divljenja, da se njegov lovni repertoar u proljeće naročito razgranao. Uz svakojake glodare i ptice, gospodin Tufo vraćao se iz svojih jutarnjih akcija i sa zmijama u zubima. Bili su to oni lijjenji i debeli metalnomrki smukovi ili vitke i dugačke zmije bjelouške.

6.

Upravo je svršavala naša druga šavačka godina. Kako bi rekli seljani, nafaka je plaho doticala. Stali smo bili na svoje noge. Naše ekonomsko stanje izgledalo je ovako:

a) Stara kuća čatmarica: omalterisana, pokrivena novim crijepom, okrećena, vrata i prozori omalani rumenkasto-mrkom farbom, terasa dozidana sa istočne strane, prvim ručicama okićena. Gledana izdaleka, na toj uzvisini, na čardak je naličila. Ljudi su je zavoljeli. Noću smo, zbog putnika namjernika, držali sijalice na terasi upaljene. Bili smo im u mrklini pouzdani svjetionik;

b) dvije sobe: neophodnim stvarima napunjene. Izdvajam namještaj u maminoj dnevnoj sobi, debeli, vunjeni tepih boje pepela, grubo tesani kuhinjski sto od trešnjina drveta sa šest visokih, stabilnih stolica, kao i pisaće stolove u Hamzinoj i mojoj radnoj sobi. Ova je soba bila sva u drvetu, a šašovci na tavanu, s harfovima i šarama, predstavlјali su pravo

remek-djelo. Imali smo par polica i na njima par stotina sjajnih i probranih knjiga;

- c) alatke: sve, osim traktora. Sanjali smo da kupimo malog "T. Vinkovića" od 32 konjske snage, i bili smo blizu cilja;
- d) životinje: dvije krave, tele, tri koze i sedam jarića. Pedesetak kokošaka nosilja – rase leghorn i talijanska jarebičasta kokica, pet čurki i bundžija, čuran Ljutko i, naravno, mačak Tufo;
- e) zemlja: 4 hektara na briještu, 1 hektar u dolini, s desne strane rijeke Aje. Obradiva površina: 2,5 hektara; šuma: 1 hektar; livade, pašnjaci: 1,5 hektar.

Imali smo i tri sijena, pun hambar pšenice, imali smo dvogodišnje zalihe ječma, kukuruza, graha i već se osjećalo da nas zemlja voli i da nam se potpuno otvara. Ovdje, dragi dijete, završava sretni dio naše priče. U pozno ljeto te godine, morali smo napustiti naš maleni posjed, jer su seljani govorili kako su se zakrvile zvijezde i kako se ištetila ljudska pamet i kako se, avaj, spremaju ratovi.

I nisu se prevarili.

Pod prvim jesenjim kišama, niz uske i pospane sandžačke kotline prvi su tenkovi zagrmjeli. Mama je s djecom otišla kod oca u Nemačku. Neke smo životinje prodali, neke poklonili. Ja sam se vratio u grad slomljene duše, a naš Tufo, s istom takvom dušom, otišao (u grabovu šumu ispod kuće) u "hajduke". O bila je to strašna i samotna zima, čeznulo se, veremilo i, počesto, plakalo. I zivkalo, stalno, telefonom. Djeca bi me uvijek upitala: gdje je Tufo?

Nisam znao gdje je Tufo. Doduše, svakog sam vikenda izlazio na imanje, zavirivao oko naše tužne, napuštene kuće. Tufa nije bilo. Zavirivao sam i oko drugih seoskih kuća, uzaludno, uzaludno. Bilo je mačaka, ali nije bilo Tufa.

Ne znam kako smo preživjeli te dugačke i čežnjive zime, pogotovu onu treću koja je stigla gola, propuhana mraznim vjetrovima. Zgužvala je brežja ko staru hartiju, ostrugala polja i tek tamo, iz januara, zasula ih sniježnim prahom, modrikastim, krupnim poput one stočne soli koju smo kupovali u zadruzi kod Šemana Bronje. I upravo kad je ona odlazila, djeca su se vratila iz tuđine. Jedva sam ih prepoznao. Hamza je već bio momčina i po, a i Aza se silno izdužila. Toliko je bila lijepa da se nije mogla golim okom pogledati. Srećom, mama mi je donijela one glupe, preširoke naočari koje je Aza nazvala «babovi prozori.»

Izdržali smo u čaršiji još mjesec-dva. Onda više nismo mogli izdržati. Patili smo za imanjem, patili smo za slobodom, sanjali smo našu kuću, naše voćke, našu rijeku Aju. Sanjali smo Tufu neprestano. Aza je bila ubijeđena da se «Tufo sunča na terasi i čuva kuću od lopova!»

Bio je već maj mjesec kad smo jednog jutra pješke krenuli k Šavcima, otključali vrata naše uscrnjele kuće, izbacili hrpe uginulih miševa, mišeg izmeta, spužnjaka i sličnih dokaza samštine i tuge. Zatim smo pozvali starog Agatona. Imao je novog konja, mladog i azginog vranca.

- Sa l mi reci, vraćas li se? – pitao je. – De, dina ti, obraduj me...
- Vraćam – rekao sam i on je odmah konja upregao. U četiri sata poslije podne, naša je kuća opet bila puna. Agaton nam prijevoz stvari nije htio naplatiti.
- Pokupite malo suha granja, naložite vatru nek obasja briježja i nek vidi narod da je kuća srce napunila...

8.

A Tufa smo krajem juna opazili. Išli smo po vodu na izvor i po povratku, na stanici za drugi odmor, na samom izlasku iz šumarka, kad se dođe na zaravan ispod drijena Šljivka (tako ga je Hamza nazvao, zbog krupnih plodova koji su, kad ugnjile i opanu, na ranice šljive podsjećali), spustili smo kofe i gledali, dole, u ravnice oko Aje. Nešto je za drijenom zašuštalo.

Pseto neko, mislili smo, ili ciganin-siromašak koji skuplja suho granje. Ili, možda, fazan. Tih dana smo mlade fazane viđali.

– Tufo... – šapnula je Aza.

Šuškanje je najednom prestalo.

Odnijeli smo vodu kući, vratili se, posijedali uz ivicu šume i uglas stali dozivati: Tufo! Tufo! O Tufoo!

Ali tog se dana Tufo nije pojavio.

Narednoga jutra, odmah po buđenju, krenuli smo u potragu. I već sa terase ugledali gospodina. Bio se primakao blizu kuće i kad nas je opazio, šmugnuo je niz strminu. Ali, već je bilo kasno! Aza se za njim u trku nadala. I onda se dugo nije ništa čulo. S desne strane terase, nakon dvadesetak metara, počnjala je oštra kosina, koja se, pokrivena sitnom lozicom i grmljem, survavala skoro vertikalno u bašče i vrtove oko rijeke Aje.

Mama je izašla za nama i odmah digla grdnu buku:

– Vidite šta je s djetetom, otići će na litice, survaće se!

Krenuli smo niz puteljak i među prvim lijeskama Azu ugledali. Bila je pognuta, grdila je nekog iz sveg glasa i, kada smo prišli bliže, vidjeli smo kako s obje ruke drži za rep Tufa.

– Pogledaj šta si mi uradio! – dernjala se Aza. – Pogledaj šta si mi uradio! Cio si podivljao.

Dlanovi su joj bili izgrebani i krvavi. Tufo se, izgleda, junački branio. Prvih dana je bježao od kuće, ali se obnoć primicao. I tako, dan za danom. A onda je, jednog vrelog popodneva, blizu Aze zadrijemao. I bilo je sve gotovo. Bio je, opet, onaj stari.

Više nije slinavio i nije se u sobama poganio. Što je mamu radovalo.

– Divljina ga je učinila gospodinom – zaključila je zadovoljno.

Njihovo je neprijateljstvo jenjavalo i njihova srca osvajala neka čudna ljubav, snažnija i gušća od vrtnog korova.